

Відгук
офіційного опонента, кандидата філологічних наук, доцента, завідувачки
кафедри журналістики та нових медіа Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
Інги Погребняк
на дисертаційне дослідження Ольги Семенюк «Жанрово-стильова
типологія епістолярію Вінстона Черчилля», подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія галузі знань 03
Гуманітарні науки
(Служба Безпеки України Національна академія СБУ, Київ, 2024)

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дослідження зумовлена кількома факторами. По-перше тим, що у поліаспектних теоретичних і практичних дослідженнях письмених кореспонденцій питання жанрово-стильової парадигми у літературознавчих джерелах висвітлено поверхово. По-друге, епістолографи уникають ілюстрування механізму дії феномену на прикладах і вдаються до описових тлумачень поняття, що вимагає конкретизації (С. 71). По-третє, до цього часу не зовсім дослідженими і потребують кореляції, уточнення такі аспекти письменницького епістолярію: естетичний потенціал, питання типології листа, дослідження його специфічних жанрових ознак та системи жанрово-стильових модифікаційних, видозмін форми листа в межах одного жанру. По-четверте, вимагають уточнення і доповнення дефініції – письменницьке листування (епістолярій) і письменницький лист (епістола).

Цілком слушною є думка, що приватна кореспонденція відомих особистостей є унікальним матеріалом для дослідження і сьогодні спостерігаємо цілком виправдану увагу до першоджерел, адже приватний епістолярій є невичерпним матеріалом автентичної інформації, ексклюзивного діалогу, відтак актуальність дисертаційного дослідження є безсумнівною.

Обґрунтованість і достовірність положень і висновків дослідження. До найбільш суттєвих наукових результатів роботи треба віднести:

- Детальне висвітлення типології письменницького епістолярію; ознак і функцій листа як жанру.
- Залучення до наукової обсервації широкого спектру епістолярію В. Черчилля, визначення жанрових ознак епістол.

- Систематизацію досліджень щодо приватної кореспонденції митців і на основі цього визначення листування метажанровою структурою, а листа – метажанром документалістики.
- У контексті обсервації наукового студіювання виявлення жанрово-стильової домінанти й структурних одиниць кореспонденцій В.Черчилля.
- Окреслення семіотичної системи, що створена комунікантами і дає змогу перетворити епістолярний діалог на ігрову ситуацію, що реалізується завдяки спорідненій метамові.

Нові факти, отримані дисертанткою, значення для науки та практики отриманих результатів.

- На основі проведеного аналізу дисертантка пропонує власне визначення письменницького листа, відповідно до якого концепт постулюється як «твір літературно-історіографічного метажанру документалістики, органічна складова цілісного комунікативного процесу між адресантом і адресатом (адресатами), створений з урахуванням особливостей кореспонденції конкретної історичної епохи, а також з певними характерними ознаками: особистісним ставленням до конкретних подій, яскраво вираженою автобіографічною домінантою, збереженням ідіостилю дописувача, його почуттів, настроїв на момент створення тексту» (С. 44).
- Прискіпливий аналітичний підхід Ольги Семенюк дав змогу здійснити цілісний жанрово-стильовий аналіз епістолярного доробку В. Черчилля.
- Позитивом роботи вважаємо те, що дисертанткою виявлено і проаналізовано широкий спектр наукових розвідок щодо епістолярію, в контексті художньої, історичної та естетичної цінності.
- Приваблює висновок авторки рецензованої студії щодо метажанрової природи епістоли (листа).
- Студіюючи матеріал, безперечно, науковий інтерес мають викликати нові інтерпретації кореспонденції В. Черчилля, які не досліджувалися.

- У результаті проведеного комплексного дослідження дисертантка доходить логічного висновку, що «інтенція автора обумовлюється функціональним потенціалом художніх засобів, риторичних фігур, які виконують експресивну функцію, оскільки художній інструментарій письменника виражає його психологічний настрій. Епістолярні тексти В.Черчилля наповнені екстравагантними промовистими образами, вишуканими промовистими фразами, схожими на хвалебний чи саркастичний панегірик» (С. 220-221).

Структура і зміст роботи. Дисертаційна робота викладена державною мовою на 263 сторінках друкованого тексту, складається зі вступу, трьох розділів, що містять підрозділи й пункти, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних українських та іноземних джерел, що складає 222 позиції (зокрема, 122 – іноземними мовами) та 3 додатків обсягом 21 сторінку. Загальний обсяг роботи – 263 сторінки, основний зміст вміщено на 221 сторінці. Тему дисертації затверджено Вченою Радою Служби Безпеки України Національної академії СБУ (протокол № 11 від 26 жовтня 2017 року).

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, а саме наголошено «що приватні та організаційно-ділові кореспонденції В. Черчилля розглядалися в основному лише як коментар до його творчості та політичної діяльності, а залишалася поза увагою художня цінність і жанрово-стильова своєрідність епістолярію письменника» (С. 19). Таким чином виникає необхідність комплексного і цілісного підходу до вивчення листування митця, проникнення у природу та структуру його епістолярного стилю. У вступі сформульовано мету та дослідницькі завдання, які корелюють із зазначеною метою наукової студії і висновками; визначено об'єкт і предмет, розгалужену систему методів дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; надано інформацію щодо зв'язку роботи з науковими темами та програмами, а також особистий внесок автора; представлено публікації, які висвітлюють основні положення та результати дослідження. Назва дисертаційної роботи відповідає змісту. Зміст анотації українською та англійською мовами ідентичний і висвітлює основні положення роботи.

Рукопису притаманна цілісність і чіткість викладу. Дисертація базується на широкому застосуванні низки методів, які дали можливість комплексного вивчення об'єкту роботи, а саме: історико-генетичний, описовий, типологічний, метод добору, систематизації та класифікації матеріалу, герменевтичний, порівняльно-типологічний, рецептивно-естетичний тощо.

Теоретичним підґрунтям дисертації є її перший розділ. Певна кількість опрацьованої наукової літератури дозволила дисертантці здійснити ґрунтовний аналіз наукових підходів і дискусійних питань епістолярної спадщини письменників, подати критерії класифікації епістолярного доробку В.Черчилля, а також методологію дослідження.

Дослідниця обирає шлях детального прочитання текстів, що дає можливість встановити низку прикметних особливостей епістолярію В. Черчилля в контексті жанрово-стильових ознак. Другий аспект спостережень у роботі не менш важливий і стосується жанрової модифікації епістолярію В.Черчилля. Пані Ольга звертається до вивчення ділової кореспонденції, епістолярної публіцистики, дружнього та інтимного листування, листування з родиною. У дисертації окреслено основні класи листів, а також виокремлено домінанти, що є ключовими у визначенні жанрових особливостей. Привертає увагу аналіз стильової парадигми епістолярію В. Черчилля, що оприявнений проблемою взаєморецепції адресанта з адресатами, специфікою стилю та стильовим діапазоном інтимного та родинного епістолярію. Прикметними рисами ідіостилу В. Черчилля, на думку дослідниці, є сповідь, одкровення душі адресанта, втілені за допомогою самоаналізу, сугестії, саморецепції, взаєморецепції адресанта та адресата.

Висновки дисертації (зокрема й до розділів) є логічно послідовними, обґрунтованими і переконливими. У них узагальнюються наукові результати дослідження, конкретизуються жанрово-стильові аспекти епістолярію В.Черчилля. Авторка не тільки враховує й критично переосмислює досвід попередників, але й подає (демонструє) власні судження та оцінки.

Дисертація виконана фаховою українською мовою, стилістика тексту відповідає вимогам науково-дослідної літератури.

Оформлення рукопису дисертації відповідає вимогам до наукових робіт такого гатунку (щоправда, відповідно до чинних норм нумерацію сторінок слід розташувати у правому верхньому, а не нижньому куті аркуша).

Повнота викладу матеріалу дисертації в опублікованих працях. Опубліковані наукові результати здобувачки (7 публікацій, 1 – в іноземному виданні та 8 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації) відображають основні наукові результати дисертації. Одержані результати є достовірними та об'єктивними. Основні положення дослідження були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Оцінюючи основні результати роботи, дискусійність деяких положень є позитивом, бо спонукує до полеміки, зупинимось на кількох заувагах-побажаннях, увага до яких активізує пані Ольгу на перспективну розробку і поглиблення у процесі подальших відкриттів щодо окресленої проблематики.

1. Відповідно до законів України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про культуру», з метою захисту українського інформаційного простору від гібридних впливів держави-агресора, на підставі рішення Київської міської ради від 13.07.2023 № 6914/6955 «Про мораторій на публічне використання російськомовного культурного продукту на території міста Києва» значно зменшує вартісні ознаки дисертації використання у різноманітних контекстах матеріалів щодо персоналії Й. Сталіна. Дозволимо собі лаконічну цитацію деяких, що красномовно засвідчує акцентований вище висновок:

- «листи-відповіді в усіх їхніх жанрових різновидах» від ... Й. Сталіна» (С. 20);
- «інтерпретації та коментування епістолярних діалогів В.Черчилля із ... Й. Сталіним...» (С. 65).
- «... налагодити відносини із Й. Сталіним («дядечко Джо»))» (С.88);
- «постсталінська доба» (С. 38).
- «специфіка листування між лідерами держав» (С. 4.);

- «... листування В. Черчилля з ... Й. Сталіним ми визначили за жанром як «листування вождів»» (С. 174);
- «фрагменти листа вождю Й. Сталіну» (С. 175);
- «... вдалося налагодити відносини зі своїм союзником Й. Сталіним» (С. 175);
- «... епістолярних діалогах із... Й. Сталіним» (С. 179);
- «... Й. Сталіна.. «охрестив» російським ведмедем» (С. 204);
- «... Специфіка листування між лідерами держав (В. Черчилля із Й. Сталіним)» (С. 218).

Нагадуємо, що війна з країною-агресором розпочалася у 2014 році. Доволі дивним виглядає такий підхід, розуміння, усвідомлення, ставлення самої пані Ольги до означеної проблематики.

2. Досить штучною є періодизація епістолярію (швидше, мова йде все-таки про життєвий шлях) (С. 57), адже в контексті роботи, аналізуючи тексти, авторка не згадує про періоди, а от у загальних висновках вони знову фігурують, що не переконує.
3. Дещо амбітним видається формулювання О. Семенюк «ввести в активний науковий обіг українського літературознавства недосліджений епістолярій В.Черчилля» (С. 20). Із контексту можна стверджувати, що матеріали бралися з друкованих джерел чи електронних носіїв. Виникає слушне питання: «У яких архівах працювала пані Ольга, скільки і яких листів опрацьовано в них?». Внаслідок такої праці можна було б стверджувати про долучення до наукової обсервації українського літературознавства певної кількісної і якісної позиції щодо визначеної персоналії. Зауважимо, що постать В. Черчилля знаходила відображення у науковому дискурсі Н.С. Базилевич, С.В. Єрмоєнко, Т.А. Івасишиної, В.І. Ніканової тощо. Ці автори вказані у списку використаних джерел.
4. На сторінці 55 дисертації зазначено «весь творчий доробок В.Черчилля зберігається в архівах... - це цифрова бібліотека сучасної міжнародної історії. Вона містить понад 800000 оригінальних документів». Виникає запитання про кількість опрацьованих матеріалів дисертанткою, а також

про залучення до епістолярного дискурсу письменників, громадсько-політичних, державних та військових діячів, королів, вчених і журналістів (про що йде мова на стор. 55). У дисертації на стор. 20 знаходимо, що у роботі досліджено листи Б. Шоу, Г. Веллса, Ф. Рузвельта, Й. Сталіна, Памели Плоуден, Клементини Черчилль, леді Рендольф та інших епістолярних комунікантів. То про яких «інших» йде мова?

5. Попри позитивне враження про загальну логічну архітектуру дисертації об'єкт роботи бажано було б визначити конкретніше, з акцентацією щодо хронології, періодизації, кількісних ознак. Такий підхід, на нашу думку, сприяв би уникненню низки запитань. Цікавою може бути відповідь дисертантки, щодо критеріїв відбору епістолярію В.Черчилля для аналізу і цитації.

Висловлені зауваження і побажання не применшують наукової цінності представленої дисертації (хоча особливу увагу необхідно приділити п. 1). Маємо дослідження, авторка якого зуміла з належним ступенем системності, аналітизму та синтетичності опрацювати складний матеріал, прийти до відповідних наукових узагальнень і висновків.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Під час ознайомлення з дисертаційною роботою порушень академічної недоброчесності не виявлено.

Відповідність теми дисертації профілю спеціальності. Дисертація Семенюк О.Б. відповідає стандарту спеціальності 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Висновок щодо відповідностей дисертації встановленим нормам. Аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що дослідження є самостійним, концептуальним, цілісним, завершеним, має важливе теоретичне і практичне значення, заслуговує на увагу не лише філологів, але й істориків, політологів, психологів, культурологів, педагогів тощо.

Дисертація «Жанрово-стильова типологія епістолярію В.Черчилля» за методичним рівнем виконання, новизною, обґрунтованістю наукових положень і практичним значенням отриманих результатів, повнотою викладу в

опублікованих працях відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої Вченої Ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р., № 44, наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40, а її авторка, Ольга Семенюк, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри журналістики та
нових медіа Факультету журналістики
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Інга ПОГРЕБНЯК

Людмила І. Погребняк
Підписую

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
* УКРАЇНА *
код ЄДРПОУ 45307965
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
підпис _____

Л. Андрусова

26.01.2024